

УДК 811.162.2.42:004.738

DOI 10.35433/philology.3 (98).2022.106-115

ВІЙНА В УКРАЇНІ: ГУМОР VS СТРАХ (КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Н. М. Дяченко*, А. В. Усатий**

У статті представлений матеріал про особливості лінгвальної репрезентації боротьби зі страхом війни в сучасній українській мові (на прикладі дописів у соцмережі "Фейсбук" та текстів з інших інтернет-джерел). Для дослідження були використані такі методи: лінгвістичне спостереження й опис мовних явищ, метод декодування тексту, порівняння, аналіз, синтез, індукція, дедукція та метод суцільної вибірки. Простежено еволюцію дискурсу страху загалом і в житті сучасного українця зокрема. Схарактеризовано систему емоційно-психологічних образів-виразників страхів війни та вербальних засобів їх подолання. З'ясовано, що основний задум використання гумору – знецінення страхів, тому самі страхи й пов'язані з ними негативні персонажі зображено в комічних, незручних ситуаціях. Доведено, що засобами гумору в його найрізноманітніших проявах (іронія, сатира, тролінг, стьоб) пронизані всі ресурси українського мовомислення: словник, граматики, правописні засоби, цитатний тезаурус, мовні та соціокультурні стереотипи, норми мови й реєстри мовлення. З комунікативно-прагматичного погляду проаналізовано образи путіна, країни-агресора росії, російських загарбників та ін. Установлено, що деякі номени утворюють семантичні мікросистеми й розлогі синонімічні ряди (назви-стереотипи росії, росіян і самого путіна). Як засвідчив аналіз, для омовлення ворожих образів використано значну кількість новотворів, обсценної й евфемічної лексики, які виконують насамперед захисну (здоров'язберезувальну), оцінювальну-рефлексійну й інтегрувальну (соціально-об'єднуювальну) функції, оскільки покликані насамперед заспокоїти, підбадьорити українців і зберегти хоча б відносну душевну рівновагу, але й водночас допомогти їм осмислити свої почуття, засудити ворога та згуртуватися для продовження боротьби на шляху до перемоги. Вивчення механізмів омовлення страху й засобів його подолання в сучасній українській мові доповнило знання про зв'язок світобачення народу з його мовою й національною мовною картиною світу.

Ключові слова: війна, страх, ворог, путін, гумор, сатира, іронія, тролінг, мовна гра.

* кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики її навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка),
dyachenkonatali@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7659-208X

** кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української та зарубіжної літератури і методик їх навчання
(Житомирський державний університет імені Івана Франка),
Usatij@i.ua
ORCID: 0000-0001-9661-635X

WAR IN UKRAINE: HUMOR VS FEAR (COMMUNICATIVE AND PRAGMATIC ASPECT)

Diachenko N. M., Usatij A. V.

The article presents material on the peculiarities of the linguistic representation of the fight against fears of war in the modern Ukrainian language (using the example of posts on the Facebook social network and other Internet sources). The following methods were used for the research: linguistic observation and description of linguistic phenomena, text decoding method, comparison, analysis, synthesis, induction, deduction, continuous sampling method. The article traces the evolution of the discourse of fear in general and in the life of a modern Ukrainian in particular. The study describes the system of emotional and psychological images expressing war fears and verbal means of overcoming them. The main purpose of using humor turns out to devalue fears, so the fears themselves and the negative characters associated with them are depicted in comical, uncomfortable situations. It has been proven that the means of humor in its most diverse manifestations (irony, satire, trolling, banter) permeate all resources of Ukrainian language thinking: dictionary, grammar, orthographic means, quotation thesaurus, linguistic and sociocultural stereotypes, language norms and registers of speech. From a communicative and pragmatic point of view, images of putin, the aggressor country of russia, russian invaders, etc., were analyzed. It was established that some names form semantic microsystems and branched synonymous series (stereotypical names of russia, russians, and putin himself). As the analysis showed, a significant number of new creations, obscene and euphemistic vocabulary perform primarily protective (health-preserving), evaluative-reflective and integrative (socially unifying) functions, since they are primarily intended to calm, encourage Ukrainians and maintain at least a relative mental balance and at the same time help to sort out feelings, condemn the enemy and brace up to keep struggling on the way to victory. The study of the mechanisms of dispelling fear and means of overcoming it in the modern Ukrainian language have contributed to the knowledge of the connection between the people's worldview and their language and the national linguistic picture of the world.

Keywords: war, fear, enemy, putin, humor, satire, irony, trolling, language game.

Постановка проблеми. Однією з фундаментальних людських емоцій, закладених у нас від природи, є страх. Він виникає, коли з'являється біологічна або соціальна загроза існуванню окремої людини чи людства загалом. Сьогодні, в умовах нових реалій, з таким страхом зіткнувся увесь світ, але особливо – українці. Упродовж останніх років ми змушені активно боротися не лише з пандемією COVID-19, а й із "новими", здавалося б, абсурдними, пережитковими й архаїчними для XXI ст. страхами – війною, ядерною загрозою й геноцидом. Нині в Україні й кожен зокрема, і нація загалом шукають вихід із непростого становища, долаючи беспорядність і невизначеність, нерозуміння того, як убезпечити себе та своїх близьких, що робити і як жити далі. Результати цих пошуків залишають відбиток насамперед у мовному тілі, адже, за В. фон Гумбольдтом, "мова народу – його дух, а дух народу – його мова".

Саме тому будь-які зміни в суспільстві завжди можна простежити не лише за зовнішніми, матеріальними виявами – усі новації віддзеркалюються й у мовній системі. Ще донедавна коло чи не найбільших страхів для кожного українця було пов'язане з лексемами *антисептик, карантин, ковід, коронавірус, локдаун, маска, пандемія, самоізоляція, сатурація* та ін. [4]. Нині ж вони опинилися на периферії, ставши вже звичними чи й різною мірою дезактуалізованими елементами повсякденної комунікації. Тим часом життя, а разом із ним і мова оприявнює нових "героїв". Сьогоднішня спонукає до осмислення цих страхів, а водночас – і до пошуку й аналізу засобів їх подолання.

Аналіз останніх досліджень. Від початку свого існування людство в різний спосіб омовлювало страх: його образи-репрезентанти (смерть, демони, пекло, потойбіччя та інше) були широко представлені в міфології, фольклорі, релігії. Значно пізніше

(наприкінці XVII ст.), з появою англійського готичного роману, з'явився й окремий літературний напрямок – література жахів (horror fiction), яскравими представниками якої стали А. Редкліф, М. Льюїс, М. Шеллі, Б. Стокер, Р. Стівенсон, "король жахів" С. Кінг та ін. Із-поміж найновіших прикладів вітчизняного хорору – твори А. Кокотюхи ("Таємне джерело", "Аномальна зона", "Пророчиця"), А. Гулкевича ("Служитель"), П. Кулакової ("Дівчина, яку ми вбили"), І. Павлюк ("Білий попіл") та ін.

Цей літературний пласт породив низку різноаспектних досліджень, зокрема С. Джоші, Ю. Крістева, Н. Керролл, Г. Лавкрафт, Д. Пантер, Д. Стрінаті, Ф. Френк, Т. Хеллер та інші (докладніше див.: [2]) зосереджувалися на розвитку жанру horror на сучасному етапі й аналізові творів майстрів жаху. Мовний бік літератури жахів представлено в студіях Н. Керролла й Т. Тодорова. Зокрема, Н. Керролл досліджує феномен цього жанру, образи персонажів-страховиськ, засоби їх творення та ключові для написання таких текстів лексеми [11].

З-поміж найновіших вітчизняних публікацій про концепт "страх" заслуговує на увагу дисертація О. Коляденко "Лексико-семантична репрезентація концепту «страх» в українській наївній та науковій картинах світу" [6], де науковиця описала особливості цього концепту в мовній картині світу українців та представила засоби лексико-семантичного вираження образу "страху" в наукових і художніх текстах. Проблемі омовлення образу страху на прикладі його основного репрезентанта – страховиська – у творах сучасних українських авторів для дітей присвячено одну з наших попередніх розвідок [4]. Загалом відзначимо, що наразі є чимало праць, у яких розглянуто емоційно-психологічні образи, пов'язані зі страхом чи страхами, проте тема вербальних засобів подолання страхів

війни у вітчизняній лінгвістиці залишається малодослідженою.

Мета нашої статті – дослідити особливості вербальної репрезентації боротьби зі страхами війни в сучасній українській мові, зокрема на прикладі матеріалів із соцмережі "Фейсбук" та інших інтернет-джерел.

Для досягнення мети було поставлено такі **завдання**:

1. представити дискурс страху загалом і в житті сучасного українця зокрема;

2. схарактеризувати образну систему страхів війни й проілюструвати мовні засоби їх подолання на рівні словника, граматики, правописних засобів, цитатного тезаурусу, лінгвальних і соціокультурних стереотипів, норм мови й реєстрів мовлення.

З огляду на поставлені мету й завдання в роботі були використані такі **методи** дослідження: лінгвістичне спостереження й опис мовних явищ, метод декодування тексту, порівняння, аналіз, синтез, індукція, дедукція та метод суцільної вибірки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Оскільки впродовж останніх років тематика страху в нашому житті стрімко набирає обертів, людство звертається до старих перевірених рецептів, котрі допомагають із ним боротися. До основних механізмів його подолання, які вподобали й українці (і який нам добре відомий та вербалізований щонайменше в класичному Лесиному "щоб не плакати, я сміялась"), належить знецінення через гумор у найрізноманітніших його проявах: традиційних, як іронія, сарказм, і нових, як тролінг, стьоб, та омовлених за допомогою низки засобів. Принагідно зауважимо, що, на нашу думку, простежується певна кореляція між силою страху й добром засобів для його подолання: чим сильніший страх, тим потужнішою й "гострішою" стає сила вербальної протидії й опору

цьому інстинктивному почуттю. До того ж, з огляду на частотність її використання, гумористична комунікативна реакція в багатьох випадках стає настільки природною, що почасти ми починаємо сприймати її як єдино можливу. Тому чітка межа між звичайною констатацією факту та його оцінною інтерпретацією стає розмитою, а подекуди й зовсім стирається. Прикметним з цього погляду є міркування популярного блогера Віталія Чепиноги (Vitalii Cherupoga), який у фейсбуківому дописі від 17 жовтня 2022 р. зазначає, що *"в соцмережах за воєнного часу так багато іронії, в'їдливості та сарказму, що я вже перестав розрізняти, де новина чи інформація, а де «стьоб». Історикам майбутнього буде дуже важко працювати з нашим контентом"*.

Українські страхи воєнного часу згруповані довкола певних центрів, якими є саме поняття "війна" та його модифікації – "третя світова війна", "ядерна війна", а також "ворог", яким є насамперед путін, його вояки, пропагандисти та й загалом усі росіяни, "повітряна тривога", "зброя", "ядерна зброя (тактична і стратегічна)", "смерть", "катування", "полон" та ін.

Основний задум використання гумору в боротьбі зі страхами – залучення його потенціалу для знецінення останніх. Тому самі страхи й пов'язані з ними негативні персонажі зображено в комічних, незручних ситуаціях, а засобами сатири просякнуті всі ресурси мовомислення (за Є. Карпіловською [5]): словник, граматики, правописні засоби, цитатний тезаурус, мовні й соціокультурні стереотипи, норми мови й реєстри мовлення.

Розпочати аналіз хочемо з цитатного тезауруса, який із перших днів повномасштабного вторгнення поповнився загальновідомою фразеологією *"Русській військовий корабель, іді...!"*, адже тут іронії додала сама доля: не встигла 12 квітня 2022 року Укрпошта випустити поштову марку з цим гаслом українського спротиву, як

уже за два дні, 14 квітня 2022 року, зображений на марці флагман Чорноморського флоту РФ крейсер "Москва" затонув. Укрпошта відреагувала на цю подію тонким тролінгом: незабаром, спеціально до Дня морської піхоти, з'явилися фінальні поштові марки цієї серії *"Русській військовий корабель ... ВСЬО! Смерть ворогам!"* – для відправлень по Україні та *"Русській військовий корабель ... ВСЬО! Слава нації!"* – для міжнародних відправлень [9]. Похідна фразема з цього семантичного поля *"Послати за російським кораблем"* стала так само широко відомою в усьому світі.

Ще один приклад – низка фразеологізмів, які з'явилися як реакція на багаторазове знищення ворожої техніки в Чорнобаївці: *"день Чорнобаївки"* (пор.: "день бабака"), *ефект Чорнобаївки*, *Чорнобаївський трикутник*, *"Побачити Чорнобаївку і померти"*.

Групу ресурсів мовомислення, пов'язану з цитатним тезаурусом, також поповнили римейки пісень, наприклад: *"Як тебе сміли бомбити, Києве мій"* (Марина Полончак і Віталій Лобач), цит. за: [5]; *"Геть з України, москаль некрасивий!"*; *"Відправляють вас на фарш, аналоговнети, ЗСУ наробить з вас по-київськи катлети"* (пісня "ЧебуРашки" на мелодію коломийок / українських танцювальних весільних пісень (ФБ, Р. Нота), скоромовки, наприклад: *"Клара для Карла вкрала байрактара"* (Поліна Коробейник) та ін.

На рівні словника комічного ефекту авторам новотворів вдається досягти завдяки вживанню різних груп лексики, зокрема негативно забарвленої та згрубілої, обценної, суржику, викликаючи в читача потужні асоціації. Ось лише деякі приклади: жаргонний неологізм *могилізація* "позбавлене будь-якого сенсу знищення чоловічого населення країни-агресора"; *ладакалінізація* "перетворення окупантів на Лади «Калини» за допомогою магії ЗСУ" (термін С. Даниленка [1]); *мобік* "нещодавно мобілізований, не

підготовлений до бойових дій військовослужбовець" (фонетичний варіант *чмобік* є контамінацією лексем *чмо* "частково мобілізований організм" (первинно "лох, невдаха, опущена людина", з російської "человек морально опущенный"); *чмоня* "людина, переважно так називають військовополонених, яка виглядає *чмошно*" (часто використовується біля фотомема з російським військовополоненим відповідного зовнішнього вигляду); оказіональна назва російських вояків – *чебуРашки* з однойменної пісні: "*чебуРашки, чебуРашки, недочеловекі, ви ж як тії динозаври в двадцять первом веке*" (Р. Нота); *пропагандони* "путінські пропагандисти", *путіністи* "прихильники путіна" та ін.

Значна кількість лексем має виразну прецедентну спрямованість, наприклад: *арестовлення* "заспокійливі повідомлення", *ЗСУіст*, *ЗСУістка* "людина, яка абсолютно переконана в перемозі ЗСУ", *смuzzi*, *бандеро-смuzzi* "коктейль Молотова" та ін. Крім іменників, досить активно почали з'являтися й новотвори-дієслова: *байрактарити* або *забайрактарити* "нищити ворога", *заукраїнити* "спробувати забрати щось силою у невинного й отримати жорстку і сильну відповідь", *кімити* "зберігати оптимізм навіть у найскрутніші й найважчі часи", "записувати милі відео, паралельно готуючи сюрпризи для ворога", *макронити* "робити дуже стурбований вигляд, намагаючись продемонструвати його якомога більший кількості людей", *чорнобаїти* "наступати на ті самі граблі" та ін. Прислівник *затрідні* означає «поставити собі нереалістичні плани й щиро вірити в їх успіх».

Прийоми каламбуру й мовної гри допомагають створювати в соцмережі ФБ численні меми. Ось кілька прикладів такого мережевого фольклору: *російська армія в телевізори* – *російська армія в тепловізори* (допис біля фото гарно й погано екіпірованих вояків росії); в

битві яєчками орки вже програли (великодній допис біля фото українських воїнів на тлі розбитої ворожої техніки). Мем-комікс до діалогу котиків, де Котик-лікар: *Що ще Вас турбує, окрім тривоги?* Котик-пацієнт: *Комплекси...* Котик-лікар: *Комплекс неповноцінності?* *Комплекс провини?* Котик-пацієнт: *Мене турбує, коли вже прийдуть зенітно-ракетні комплекси!*

На одній із карикатур, де біля ноги у взутті ЗСУ, яка запихає ракету з намальованим символом "Z" диктатору до рота, засобом мовної гри стала репліка-варваризм "*Put in!*".

Аналіз дописів у соцмережах засвідчує, що потужною зброєю в боротьбі з агресором та засобом його дискредитації є тролінг у поєднанні з інформаційно-інтерпретаційною комунікативною стратегією (тактики коментування, пояснення, розгляду ситуації під іншим кутом, акцентуація на позитивній інформації). Наприклад: фото вибухів на еклекторстанції в росії – у Бельбеку – на кримському мосту коментувалося відповідно словами *хлопок – аплодисменти – овації; у русні теж ленд-ліз... але є нюанси* (допис біля фото з залишеною ворожою технікою).

Війна творить узус і переписує мовні норми: слова *росія, кремль, путін*, хоч поки що й не кодифіковано, дозволено писати з малої літери (ФБ, Міністерство культури та інформаційної політики України, 10.03.2022). А для піднесення бойового духу й боротьби зі страхом активно використовуються засоби експресивного (експресивно-оцінного) правопису окремо (*росія, російська федерація, РФія, РФ-ія, ерефія, путін, кремль, Мацква*) та в поєднанні з конотованими назвами-стереотипами (*раша, рашка, мордор, залісся, терораша, ху*лостан*). З цього погляду на спеціальну увагу заслуговує використання графічних символів "Z" і "V".

Літера "Z", зображена на військовій техніці окупантів, в один момент набула вірусного поширення, ставши символом широкомасштабної війни

путіна в Україні. Як повідомляє інтернет-видання "Медуза", ця ідея належала піар-блоку Міністерства оборони росії, очолюваного А. Ільницьким, та пропагандистському каналові RT і його редакторці М. Симоньян [12]. В Україні Верховна Рада ухвалила Закон № 7214, який забезпечує захист України в інформаційному просторі. Відповідно до нього літери "Z" і "V" визнаються символікою військового вторгнення росії в Україну, якщо їх використання відповідає встановленим цим законом ознакам, а отже, у нашій державі послуговуватися ними в такий спосіб заборонено [7]. У нас, як і в решті цивілізованого світу, ці символи називають сучасною свастикою. Тож не дивно, що значна поширеність і символіка вказаних латинських літер стали підставою для широкого їх використання, особливо z-компонента, як засобу графодеривації: *зайди, руZZкій мір та ін.* Нівелюючи страхи, мовці активно використовують різноманітні виражально-зображальні можливостей, наприклад, поєднують ворожу символіку з росіянізмами (*noZop*) й лексемами-маркерами російського:

*Зомбі Землею ходять Заплакані –
Зламани, стомлені, Зовсім Залякані...
Зарозумілості Зникла Заслона –
Зброя вже не Захищає від скону.
Знищим, Зачистимо і Запакуємо,
В їхню свідомість навік закарбуємо
Згинуть всі Зомбі у нашій сторонці,
Як та роса на полючому сонці*
(Наталія Мельниченко (ФБ, 28.03.2022)), цит. за: [5].

Потужними засобами для створення відповідного емоційного настрою в поданому вірші виступає поєднання графічних засобів, зокрема протиставлення українського й ворожого, загарбницького світів на рівні літер "z" і "z", наприклад: *Землею, закарбуємо, згинуть – Зомбі, Зламани, Залякані, Знищим, Зачистимо, Запакуємо*, алітерації й алюзії на рядки українського гімну.

Наша мова має цілу низку зневажливих прізвиськ для ворога:

асвабодітелі, ваньки, ватники, егорки, іхтамнети, кацапи, мокша, москалі, московити, орки, русаки, русня, рашисти, свинособаки. Походження й семантичні відтінки частини цих номенів з позицій соціокультурних стереотипів проаналізував Остап Українець (докладніше див.: [10]). Однак, на нашу думку, жоден із зазначених етнонімів не може вповні впоратися із завданням так, як би це змогла зробити назва *росіянин*, бо саме з цією прямою назвою конкретного народу, а не з якимось її замінником (хай і дуже вдало дібраним) світ повинен чітко асоціювати увесь жах злочинів проти людяності й провини в неспровокованій військовій агресії проти суверенної держави. Номінація *росіянин*, як і російський паспорт, мусить бути пересторогою й запобіжником для просування цієї нацистської навали в цивілізованому світі. На жаль, в інтернет-просторі на заваді цьому стає політика більшості соціальних мереж, де дописувачів через використання прямої номінації будь-хто може заблокувати за "розпалення міжнародної ворожнечі". Тож, замість назви, яка мала б насамперед і повсюдно використовуватися, – *росіяни*, дописувачі змушені послуговуватися всілякими евфемізмами, як ті, котрі навели вище, та інші, наприклад, *моззкалі, мск-лі, ка*ани, рузге, рсня, егорки.*

Граматичні засоби (предикація): *бандерівське смузі для путінських (путлерівських) друзів.* Засоби гумору стають блискавичною відповіддю на злободенні проблеми, наприклад щодо активізації бомбардувань мирного населення з допомогою БПЛА: *Легендарний антидроновий боеприпас "Банка з помідорами", класифікація НАТО – "Zakrutka".* Для номінації самих дронів широко використовується експресивна назва *балалайки* в поєднанні з предикатами *дешеві, летючі, іранські.*

Лінгвістика традиційно звертає особливу увагу на дослідження мовних засобів, залучених для створення

образу персонажів. Процес присвоєння імен ключовим дійовим особам війни є одним із найважливіших, адже саме ці назви формують загальне уявлення про ворога й, залежно від ситуації спілкування, у різний спосіб, завуальовано або й відкрито, демонструють наше ставлення до нього [4]. Ступінь формальності мовлення називається реєстром. Кожен мовець обирає реєстр мовлення залежно від конситуації спілкування. Наприклад, розмова з керівником відбуватиметься не так, як із друзями, а з дітьми інакше, аніж із літніми людьми. Однак сьогодні все частіше стирає рамки, і способи спілкування між людьми в повсякденному житті демократизуються, та й світ загалом стає більш неформальним. Крім власне ситуації мовлення, має значення й спосіб реалізації мовного коду, адже усне мовлення зазвичай більш гнучке й неформальне, ніж писемне. Проте дописи у фейсбуці, як і пости в інших соцмережах і месенджерах, часто не відповідають усталеним правилам, оскільки таке писемне мовлення стає все менш формальним, наближаючись до розмовного мовлення, що ми проілюструємо нижче, аналізуючи назви-характеристики осердя зла сучасного світу, з погляду українців, – президента росії.

Для номінації очільника країни-агресора, крім його офіційного іменування Володимир Путін, українці, а за ними й представники інших націй використовують цілу низку назв. З-поміж них є і фонетичні чи правописні варіанти цього імені, як *Владімір Путін*, *Путін* (*путін*), а також влучні емоційно-експресивні неолексеми, прізвиська-прізвища, що надають характеристику іменованій особі та її вчинкам. Наприклад, крилата фраза, відоме не лише в Україні, а й за її межами гасло-номінація, яке вже стало мемом (станом на кінець 2018 року відповідну словникову статтю у Вікіпедії розміщено 34 мовами [8]), *путін* – *x**ло* (*x@йло*, *хйло*, *x*йло*, *x*ло*). Воно відоме також в евфемізованих варіантах: *хутін* –

пуйло, *ПТН ХЛО*, *ПТН ХЛО*, *ПТН ПНХ ХЛО*, *Путін Hello*, *Putin Hello* (докладніше див.: [8]). Унаслідок контамінації слів цього лозунгу витворився номен *пуйло*.

Оскільки впродовж останніх років російського диктатора все частіше порівнюють з Гітлером, цілком закономірною є варіація прізвища *путін* – *путлер* та відповідно гасла – *путлер* – *x**ло*. Особливо промовистою є його експресивно-правописна, графічно увиразнена символічна видозміна *ПТТЛЕР ХЙЛО*. Ще одне зневажливо-демініутивне прізвисько путіна *ху*луша* створене з використанням типового для російського словотворення форманта -*уш(a)*.

Страх переважно дуже предметний. Як ми вже зауважили, головним злом у цій війні є путін – напівбожевільний диктатор, якому заманулося перекроїти світ і сконструювати нову реальність, котра б реалізувала його імперські очікування. Але ще до початку повномасштабного вторгнення він викликав в українців не стільки страх, а радше огиду і несприйняття. До того ж останнім часом його традиційно домінантна комунікативна позиція суттєво похитнулася. Хоча в ситуаціях міжособистісного й публічного спілкування він і надалі керується набором своїх, дуже сумнівних, знань з історії української мови й українського народу та вже звичних риторичних прийомів, як упізнаваний інтонаційний малюнок із коротких висловлень, пережегованих павзами для привернення уваги слухачів і створення в росіян відповідного носторю – із затамованим подихом вслухатися у слова свого вождя. Для більшості українців путін не просто одіозний політик, уся росія – це колективний, кровожерливий путін, який не хоче змінюватися. Про це йдеться в дописі популярного українського дитячого письменника Сашка Дерманського від 22.10.2022, де з гіркою іронією зазначено: "8 років тому постив цей віршик. Нічого не змінилось". Неведемо кілька рядків із

цього вірша, де описані дивовижні метаморфози, які трапляються у світі довкола нас: "Все в нім тече, мінється невпинно – Учора повз, а завтра в синь летим. <...> Чудесний світ... Все міниться, все плине. Так є. Так буде. Так завжди було. Усе в житті мінється, дитино, Лише ху#ло лишається ху#лом". Як бачимо з цього нетривалого з погляду історії періоду (вісім років, відколи розпочалася російсько-українська війна) і як доводить нам кількосторічна історія взаємин з позицій обману, геноциду й асиміляції українства з боку російських загарбників, на те немає ради, окрім тотальної боротьби з усеохопним злом.

Війна заскочила більшість українців зненацька. Особливо на початку повномасштабного вторгнення росії події розвивалися з карколомною швидкістю. Однак за ці кілька місяців ми значно змінилися, пор.: "Звернення до українців 24 лютого: не панікуйте, не поширюйте фейки, не створюйте затори на дорогах, не заважайте військовим!" / "Звернення до українців 17 жовтня: не збивайте самостійно іранські дрони!" (поширила І. Роздобудько (ФБ, 18.10.2022)).

Насамкінець зауважимо: дуже важливо пам'ятати, що, попри переважно негативний вплив, страх також реалізує й життєво необхідні функції через інстинкт самозбереження. Осмислений і "прожитий" у різний спосіб, зокрема й через заперечення гумором, він спонукає нас бути поінформованими про основні заходи безпеки, ознайомленими з алгоритмом дій у такий складний час, а отже, дозволяє вижити. Полегшити процес боротьби, а може, й примирення, зі страхами нам допомагають не лише медики, друзі, рідні, а інколи й зовсім не знайомі люди, а й мова і, насамперед, ЗСУ, бо:

Моя армія варить каву та слухає джаз.

Танцює танго та сальсу, а іноді вальс.

Моя армія читає Біблію та робить намаз.

Її благають дати автографи Тор та навіть Марс!

Моя армія пише вірші та малює гуашню.

Вона одразу відчуває хто є свій, а хто точно не з наших.

Моя армія багато жартує, сміється та майже не плаче.

Лише інколи, тихо, вночі, коли в Вальхалу йдуть ті, що наші.

Моя армія складається з тисячі різних історій.

Вони з'являються від вітру війни, як хвилі на морі.

Вона їх згадує, коли закурить – в перервах між боєм.

Дві, три коротких затяжки – та знов вертає до строю.

Моя армія ніколи не спить та завжди на варті.

Вона не вірить гучним словам – вони геть нічого не варті.

Вона сумує за домом, та робить собі дом усюди.

Моя армія – то є найкращі на світі люди (В. Шевченко, 2022).

Тому, щоденно переборюючи страхи війни, кожен свідомий громадянин нашої держави стає ЗСУїстом або ЗСУїсткою, абсолютно переконаним у перемозі ЗСУ й України.

Висновки та перспективи дослідження. У складні й непевні часи українці шукають у мові психоемоційної стабільності й опертя, яке давало б змогу жити з виваженим оптимізмом і, зрештою, вижити, здолавши всі непрості випробування. Саме здатність сміятися вивисує нас над нашими ворогами й робить переможцями спочатку на ментальному рівні, даючи віру в перемогу в її буквальному сенсі. Вивчення лінгвальних засобів подолання страху й агресії часів російсько-української війни, безперечно, не вичерпується матеріалами цієї невеликої розвідки. Однак вона віддзеркалює те, у який спосіб наш народ намагається побороти страх перед найбільшими загрозами його існуванню, й окреслює тенденцію до висміювання й знецінення негативних образів з

використанням широкої палітри мовних засобів і стилістичних прийомів. Найвиразнішими з-поміж гумористично омовлених є назви на позначення путіна, російських загарбників, їхньої зброї та дій. Зауважимо, що деякі номени утворюють семантичні мікросистеми *орки* – *мордор*; *ху*ло* – *ху*лостан*; *раша* – *балалайки* "дрони" й розлогі синонімічні ряди, як назви країни-агресорки, її очільника та вояків. Як засвідчив аналіз, для вербалізації ворожих образів використано значну кількість новотворів, обценної й евфемічної лексики, які виконують насамперед захисну (здоров'язбережувальну), оцінювально-рефлексійну й інтегровальну

(соціально-об'єднувальну) функції, оскільки покликані насамперед заспокоїти, підбадьорити українців і зберегти хоча б відносну душевну рівновагу, але й водночас допомогти їм осмислити свої почуття, засудити ворога та згуртуватися для продовження боротьби на шляху до перемоги. Дослідження механізмів лінгвалізації страху й засобів його подолання в сучасній українській мові доповнило знання про зв'язок світобачення народу з його мовою й національною мовною картиною світу.

Перспективи подальших студій пов'язуємо з різноаспектним вивченням особливостей мовосвіту мережевого воєнного фольклору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Букет Є. У словнику неологізмів поповнення: "могілізація", що породжує "ладакалінізацію". *АрміяInform*. URL : <https://cutt.ly/qNeZgKi> (дата звернення: 20.10.2022).
2. Васина И. В. Основные характеристики хоррор как жанра художественной литературы в диахроническом аспекте. *Молодий вчений*. 2017. № 4.1. С. 78–81.
3. Гудманян А., Иванова А. Генеза та жанрові особливості літератури жахів з позицій сучасної науки про переклад. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2017. Вип. 36. С. 12–17.
4. Дяченко Н., Кидисюк О. Вербальна репрезентація образу страховиська у творах сучасних українських авторів для дітей. *Філологічний часопис* : зб. наук. пр. Зелінська О. Ю. (гол. ред.). Умань. 2021. Вип. 2 (18), с. 15–22. URL : <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2021.246060> (дата звернення: 20.10.2022).
5. Карпіловська Є. Українська мова у вирі суспільних подій кін. XX – поч. XXI ст. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=686bziSGHmc> (дата звернення: 20.10.2022).
6. Коляденко О. О. *Лексико-семантична репрезентація концепту "страх" в українській наївній та науковій картинах світу* : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2018. 219 с.
7. Парламент заборонив воєнну символіку рф та визнав її державою-терористом. *Слуга народу*. URL : <https://cutt.ly/ABKoxTq> (дата звернення: 20.10.2022).
8. Путін – х**ло! *Вікіпедія*. URL : <https://cutt.ly/NNwakc1> (дата звернення: 20.10.2022).
9. Русский военный корабль, иди на х**! *Вікіпедія*. URL : <https://cutt.ly/sNeDHmK> (дата звернення: 20.10.2022).
10. Українець Остап. Свинособаки, рашисти, кацапи: звідки взяли зневажливі прізвиська для ворога. URL : <https://cutt.ly/hBKslJ2> (дата звернення: 20.10.2022).
11. Carroll N. *The Philosophy of Horror or Paradoxes of the Heart*. New York, 1990. 272 p.
12. Z (символ російського вторгнення в Україну). *Вікіпедія*. URL : <https://cutt.ly/3NeXku8> (дата звернення: 20.10.2022).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Buket, Ye. U slovnyku neolohizmiv popovnennia: "mohylizatsiia", shcho porodzhuie "ladakalynizatsiiu" [Addendum in the dictionary of neologisms: "mogilization", which gives rise to "ladakalinization"]. *ArmiiaInform*. URL: <https://cutt.ly/qNeZgKi> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
2. Vasyna, Y. V. (2017). Osnovnyye kharakterystyki horror kak zhanra khudozhestvennoi literatury v diakhronicheskom aspekte [The main characteristics of horror as a genre of fiction in a diachronic aspect]. *Molodyi vchenyi*. № 4.1. P. 78–81. [in Ukrainian].
3. Hudmanian, A., Ivanova, A. (2017). Heneza ta zhanrovi osoblyvosti literatury zhakhiv z pozytsii suchasnoi nauky pro pereklad [The genesis and genre features of horror literature from the standpoint of modern translation science]. *Humanitarna osvita u tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*. Vyp. 36. P. 12–17. [in Ukrainian].
4. Diachenko, N., Kydysiuk, O. Verbalna reprezentatsiia obrazu strakhovyska u tvorakh suchasnykh ukrainskykh avtoriv dlia ditei [Verbal representation of the image of the monster in the works of modern Ukrainian authors for children]. *Filolohichni chasopys : zb. nauk. pr. Zelinska O. Yu. (hol. red.)*. Uman. 2021. Vyp. 2 (18). P. 15–22. URL : <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2021.246060> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
5. Karpilovska, Ye. Ukrainska mova u vyri suspilnykh podii kin. 20 – poch. 21 st. [The Ukrainian language is in the vortex of social events in late 20th – early 21st c.]. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=686bziSGHmc> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
6. Koliadenko, O. O. (2018). Leksyko-semantychna reprezentatsiia kontseptu "strakh" v ukrainskii naivnii ta naukovii kartynakh svitu [Lexical-semantic representation of the concept of "fear" in Ukrainian naive and scientific pictures of the world]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv. 219 p. [in Ukrainian].
7. Parlament zaboronyv voiennu symvoliku rf ta vyznav yii derzhavoiu-terorystom [The parliament banned the military symbols of the russian federation and recognized it as a terrorist state]. *Sluha narodu*. URL: <https://cutt.ly/ABKoxTq> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
8. Putin – kh**lo! [Putin's a di**head] Wikipediia. URL: <https://cutt.ly/NNwack1> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
9. Russkyi voyennyi korabl, idi na kh**! [Russian warship, go f**k yourself] Wikipediia. URL: <https://cutt.ly/sNeDHmK> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
10. Ukrainets Ostap. Svynosobaky, rashysty, katsapy: zvidky vzialysia znevazhlyvi prizvyska dlia voroha [Pig-dogs, ruscists, katsaps: where did the derogatory nicknames for the enemy come from]. URL: <https://cutt.ly/hBKsIJ2> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].
11. Carroll, N. (1990). *The Philosophy of Horror or Paradoxes of the Heart*. New York. 272 p. [in English].
12. Z (symvol rosiiskoho vtorhnennia v Ukrainu) [Z (symbol of the russian invasion of Ukraine)]. Wikipediia. URL: <https://cutt.ly/3NeXku8> (reference date: 20.10.2022). [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії: 11.09.2022

Схвалено до друку: 25.11.2022